

ЗМІСТ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ДО КОМАНДНОЇ РОБОТИ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

CONTENT AND METHODS OF FORMING THE READINESS OF CORRECTIONAL TEACHERS FOR TEAMWORK IN TEACHING CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

У статті окреслено зміст компетентності командної роботи, який містить чотири взаємопов'язаних структурних елемента (ціннісно-мотиваційний, змістовий, діяльнісний та особистісний). Визначено, що компетентність командної роботи формується в результаті досягнення високого рівня готовності корекційних педагогів до командної роботи. Узагальнено висновки дослідження рівня готовності корекційних педагогів до командної роботи в їх професійній діяльності та висновки дослідження рівня готовності майбутніх корекційних педагогів до командної роботи на етапі їх професійної підготовки. Керуючись структурою компетентності командної роботи, описано зміст та методи формування готовності корекційних педагогів до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, зокрема для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта як майбутніх корекційних педагогів, що полягає в розробці комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни «Формування командної роботи у професійній діяльності корекційного педагога», а також для працюючих корекційних педагогів, що представлено розробкою програм тренінгу «Формування командної взаємодії в процесі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами». Зміст та методи формування готовності до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, що представлені в статті, як для майбутніх корекційних педагогів так і для працюючих фахівців у сфері спеціальної освіти спрямовані на розвиток та вдосконалення чотирьох складових готовності до командної роботи, зокрема: ціннісно-мотиваційного компоненту, змістового, діяльнісного та особистісного компоненту. У статті описано основні аспекти програми навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, а саме мету, завдання, очікувані результати, також описано тематику змістових модулів та методи контролю. Охарактеризовано основні складові програми тренінгу «Формування командної взаємодії в процесі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами», призначеного для корекційних педагогів різних закладів для дітей з ООП, також описано структуру тренінгової програми та методи формування тренінгових занять.

Ключові слова: командна робота, готовність, компетентність, корекційний педагог, формування, методи, зміст, тренінг,

командна взаємодія, навчальна дисципліна, здобувачі вищої освіти.

The article outlines the content of teamwork competence, which contains four interrelated structural elements (value-motivational, substantive, activity and personal). It was determined that the competence of teamwork is formed as a result of achieving a high level of readiness of correctional teachers for teamwork. The conclusions of the study of the level of readiness of correctional teachers for teamwork in their professional activities and the conclusions of the study of the level of readiness of future correctional teachers for teamwork at the stage of their professional training are summarized. Guided by the competence structure of teamwork, the content and methods of forming the readiness of correctional teachers for teamwork in teaching children with special educational needs are described, in particular for students of higher education in the specialty 016 Special education as future correctional teachers, which consists in the development of a complex of educational and methodological support of the discipline "Formation of teamwork in the professional activity of a correctional teacher", as well as for working correctional teachers, which is represented by the development of the training program "Formation of team interaction in the process of psychological and pedagogical support of children with special educational needs". Die im Artikel vorgestellten Inhalte und Methoden zur Bildung der Bereitschaft zur Teamarbeit in der Erziehung von Kindern mit sonderpädagogischem Förderbedarf sowohl für angehende Justizvollzugslehrer als auch für berufstätige Fachkräfte im Bereich der Sonderpädagogik zielen auf die Entwicklung und Verbesserung von vier Komponenten ab: wertvoll-motivierende Komponente, Inhalt, Aktivität und persönliche Komponente. Der Artikel beschreibt die Hauptaspekte des pädagogischen Disziplinprogramms für Studierende der Fachrichtung 016 Sonderpädagogik, nämlich den Zweck, die Aufgaben, die erwarteten Ergebnisse sowie die Themen der Inhaltsmodule und Kontrollmethoden. Die Hauptbestandteile des Ausbildungsprogramms „Bildung der Teaminteraktion im Prozess der psychologisch-pädagogischen Betreuung von Kindern mit sonderpädagogischem Förderbedarf“ für Justizvollzugsanstalten verschiedener Einrichtungen für Kinder mit sonderpädagogischem Förderbedarf werden beschrieben, der Aufbau des Ausbildungsprogramms und Die Methoden der Schulungskurse werden ebenfalls beschrieben.

Key words: teamwork, readiness, competence, correctional teacher, formation, methods, content, training, team interaction, educational discipline, students of higher education.

УДК 378.147:376-056.2/.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.9>

Косовська А.О.,
аспірантка кафедри спеціальної та інклюзивної педагогіки
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Вержиковська О.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Постановка проблеми. Доцільність застосування командного підходу в професійній діяльності корекційного педагога обумовлена трансформацією вітчизняної освіти, яка пов'язана із інтенсивним поширенням інклюзії в закладах загальної середньої освіти. Навчання дітей з особливими освітніми потребами вимагає комплексного підходу, досягнення якого можливе лише в процесі командної роботи визначеного кола фахівців, які формують команди психолого-педагогічного супроводу для дітей з особливими освітніми потребами в різних закладах загальної середньої освіти [3]. Проте ефективність командної роботи у командах супроводу для дітей з ООП залежить від здатності її учасників, зокрема корекційних педагогів як невід'ємної категорії фахівців складу команд супроводу, працювати в команді, тобто наявності компетентності командної роботи, яка формується в результаті досягнення високого рівня готовності фахівця до командної роботи. Саме тому постає необхідність у створенні всіх необхідних умов для формування у корекційних педагогів готовності до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, як в процесі їх професійної діяльності так і на етапі їх професійної підготовки. Що в результаті дасть змогу корекційним педагогам оволодіти компетентністю командної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дав змогу виділити коло науковців, які у своїх працях вивчали різні аспекти проблеми взаємодії в командах психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, зокрема: І. Дмитрієва, О. Дмитрієва, Т. Докучина, А. Колупаєва, З. Ленив, А. Каплієнко, О. Мартинчук, С. Миронова, Ю. Найда, Н. Софій та ін. Однак питання щодо комплексного формування у корекційних педагогів готовності до командної роботи як на етапі їх професійної діяльності так і в період їх професійної підготовки є не достатньо висвітленим та потребує комплексного дослідження та вирішення даної проблеми.

Метою статті є визначення змісту та методів формування готовності корекційних педагогів до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичного аналізу наукової літератури [2, 3, 5], було сформовано зміст компетентності командної роботи, яка містить чотири пов'язаних між собою структурних елемента, а саме: ціннісно-мотиваційний, який передбачає особисте ставлення до командної форми роботи: настанови, цінності, мотивацію; змістовий – наявність цілісної системи знань феномену командної роботи та розуміння командного підходу у професійній діяльності корекційного педагога; діяльнісний, який передбачає практичні уміння та навички роботи в команді; особистісний – сформованість певних особистих

якостей (здібностей), які необхідні для командної взаємодії.

Компетентність командної роботи визначається здатністю корекційного педагога успішно взаємодіяти в команді, яка досягається в результаті сформованої готовності особи до командної роботи.

За результатами проведеного дослідження рівня готовності корекційних педагогів різних типів закладів до командної роботи в їх професійній діяльності, зокрема в процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами, яке здійснювалось відповідно до визначених на основі змісту компетентності командної роботи, компонентів структури готовності до командної роботи, встановлено середній рівень сформованості їх готовності до командної роботи, який характеризується усвідомленістю цінності командної роботи, загальною вмотивованістю до командної роботи в межах своєї професійної діяльності, загальною обізнаністю змісту командної роботи із частковим розумінням її основних складових, та загальною обізнаністю механізму реалізації командного підходу в процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами. Наявністю певних умінь та навичок роботи в команді, з частковим формуванням навичок командної взаємодії. Сформованістю загальної емоційної обізнаності та комунікативно-організаторських здібностей.

Також визначено середній рівень готовності майбутніх корекційних педагогів до командної роботи на етапі їх професійної підготовки, який досліджувався серед здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта. Відповідно якого, майбутні корекційні педагоги усвідомлюють цінність командної роботи та частково вмотивовані до командної роботи, мають загальне розуміння змісту командної роботи та частково обізнані в процесі забезпечення командного підходу у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Наявні загальні навички роботи в команді, однак практичне застосування вмінь командної роботи є недостатньо сформоване. Мають загально сформовані комунікативно-організаторські здібності та частково сформований емоційний інтелект.

Враховуючи, отримані результати дослідження рівня готовності корекційних педагогів та майбутніх корекційних педагогів до командної роботи, нами було розроблено зміст формування готовності корекційних педагогів до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, який було реалізовано серед майбутніх корекційних педагогів в процесі їх професійної підготовки та серед працюючих корекційних педагогів в ході їх професійної діяльності. Відповідно до вищенаведених структурних елементів компетентності командної роботи здійснено підбір методів для їх формування.

Для формування готовності майбутніх корекційних педагогів до командної роботи було розроблено комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Формування командної роботи у професійній діяльності корекційного педагога», яку було впроваджено як факультативну дисципліну в закладах вищої освіти України, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Зміст робочої програми навчальної дисципліни складено відповідно до освітньо-наукової програми підготовки спеціальності 016 Спеціальна освіта [1].

Метою даної дисципліни є підготовка здобувачів вищої освіти спеціальністю 016 Спеціальна освіта до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами та оволодіння здатністю працювати в команді.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

1. Формування цінності командної роботи в професійній діяльності корекційного педагога та прагнення працювати в команді;
2. Вивчення теоретичних аспектів змісту командної роботи, її основних складових та механізму реалізації командного підходу в процесі супроводу дітей з ООП;
3. Формування у здобувачів вищої освіти навичок командної взаємодії та здатності успішно виконувати практичні завдання командної роботи;
4. Формування особистих якостей, необхідних для командної взаємодії.

В результаті вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта повинні знати:

- суть основних понять: «команда», «командна робота» «командоутворення»;
 - відмінності між групою виконавців та командою;
 - ознаки командної роботи;
 - принципи командної роботи у професійній діяльності корекційного педагога;
 - наукові підходи (концепції) командоутворення;
 - стадії формування команди;
 - типологію команд;
 - функціонально-рольове позиціонування в команді;
 - суть командного підходу у навчанні дітей з ООП;
 - нормативно-правове регулювання роботи команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП;
 - механізм забезпечення командної роботи в закладах для дітей з особливими освітніми потребами.
- А також вміти:
- ефективно працювати в команді;
 - налагоджувати взаємодію в команді;

- використовувати на практиці навички ефективного спілкування;
- створювати умови інтенсивного співробітництва в роботі команди;
- будувати конструктивні міжособистісні взаємини з учасниками команди;
- ефективно виконувати всі командні ролі;
- розкривати і ефективно використовувати потенціал всіх учасників команди;
- досліджувати командні процеси;
- розпізнавати емоції інших людей та усвідомлювати власні;
- вміти слухати співрозмовника;
- організувати роботу команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами..

Програма навчальної дисципліни поділена на змістові модулі, зокрема:

Змістовий модуль №1 «Загальні особливості командної роботи», який містить теми занять спрямовані на вивчення: основних понять командної роботи та її відмінність від роботи звичайної робочої групи; істотних ознак команди (командної роботи); принципів формування командної роботи; наукових підходів (концепцій) командоутворення; стадій розвитку команди (командних процесів); типології команд; функціонально-рольових позицій в команді (теорії командних ролей).

Змістовий модуль №2 «Суть командного підходу в професійній діяльності корекційного педагога», який містить теми занять спрямовані на вивчення: змісту командного підходу у навчанні дітей з особливими освітніми потребами; нормативно-правового забезпечення командного підходу в процесі навчання дітей з ООП та діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами; механізму реалізації роботи команди супроводу в закладах для дітей з особливими освітніми потребами; міжнародного досвіду впровадження командного підходу в процес навчання дітей з ООП.

Змістовий модуль №3 «Командні процеси та ефективність командної роботи корекційного педагога», який містить теми занять спрямовані на формування навичок: ефективною командною взаємодією та вирішення практичних завдань в умовах командної роботи в тому числі команди супроводу для дітей з ООП; інтенсивного співробітництва під час роботи в команді; конструктивних міжособистісних взаємин в команді, управління конфліктами; виконання командних ролей; емоційної обізнаності.

В межах кожної теми змістового модуля передбачені лекційні заняття, під час яких використовуються методи навчання зосереджені на: формуванні інтересу, зокрема: дискусії, обговорення, пояснення, тощо; сприйманні інформації, а саме: словесні методи, наочні та практичні;

логічному мисленні, зокрема індуктивні та дедуктивні методи. Також в межах тем змістових модулів навчальної дисципліни передбаченні практичні заняття, основною формою проведення яких є робота в команді, під час якої використовуються методи навчання, а саме: логічні вправи, моделювання ситуацій, проведення рольових ігор, тренінгові вправи командної взаємодії, тощо.

Основним методом контролю є оцінювання здобутих знань та навиків в процесі вивчення навчальної дисципліни «Формування командної роботи у професійній діяльності корекційного педагога», яке проводиться в ігровій формі та здійснюється за результатами проведення розробленої настільної гри між командами які формуються із числа студентів певної групи.

Для формування готовності корекційних педагогів до командної роботи було розроблено програму тренінгу «Формування командної взаємодії в процесі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами», яку було впроваджено в закладах для дітей з ООП, зокрема в інклюзивних та спеціальних закладах загальної середньої освіти, інклюзивно-ресурсних центрах та реабілітаційних закладах для дітей.

Мета тренінгу полягала в поглибленні теоретичних знань змісту командної роботи та вдосконаленні практичних навиків командної взаємодії між учасниками команд супроводу.

Основними завданнями та очікуваними результатами проведення тренінгу є:

1. Формування позитивного ставлення до командної роботи та внутрішнього переконання в необхідності використання командної форми роботи в професійній діяльності корекційного педагога;

2. Поглиблення теоретичних знань щодо змісту командної роботи, її основних складових та механізму забезпечення командного підходу в процесі супроводу дітей з ООП;

3. Оволодіння навиками ефективної командної роботи;

4. Вдосконалення особистих якостей, необхідних для командної взаємодії.

Згідно робочого плану реалізації програми тренінгу, термін проведення тренінгових занять передбачає 1–2 робочих дні. Кожне заняття є структурованим та має 3 основні етапи: 1) Вступний етап, який передбачає вступне слово тренера, визначення правил тренінгового заняття, неординарне знайомство учасників команди та розминку; 2) Основний етап, який передбачає виконання основних вправ, спрямованих на формування командної взаємодії між учасниками команд психолого-педагогічного супроводу дітей

з особливими освітніми потребами, відповідно до структурних елементів компетентності командної роботи; 3) Завершальний, який передбачає обговорення результатів тренінгового заняття, вражень та емоційного стану кожного учасника тренінгу.

Методами та формами проведення тренінгових занять є застосування тренінгових вправ в поєднанні із діловими іграми [4, 5].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок

Таким чином, описаний зміст комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни «Формування командної роботи у професійній діяльності корекційного педагога» та зміст програми тренінгу «Формування командної взаємодії в процесі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами» дає можливість комплексно сформувати готовність корекційних педагогів до командної роботи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, оскільки її формування передбачено як в процесі професійної діяльності корекційного педагога так і на етапі його професійної підготовки, що в результаті дасть змогу корекційним педагогам оволодіти компетентністю командної роботи. Перспективи подальшого розгортання дослідження вбачаються в аналізі результатів формувального етапу дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2020 р. № 799 веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-016-specialna-osvita-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti> (дата звернення: 15.07.2023).

2. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.

3. Дмітрієва І. Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти. 2016. Вип. 7.

4. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навч.-метод. посіб. / В.М. Федорчук. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2003. 240 с.

5. Tannenbaum S., Beard R., Salas E. Team Building and its Influence on Team Effectiveness: an Examination of Conceptual and Empirical Developments. – In: Issues, Theory, and Research in Industrial Organizational Psychology. – K. Kelley (ed.), Elsevier Science Publishers, 1992.